

GLOBALLASHUV SHAROITIDA HUDUDLARNING INVESTITSIYA MUHITINI YAXSHILASH CHORA-TADBIRLARI

Zaripova Shaxnoza Ilxomjon qizi
Aniq va ijtimoiy fanlar universiteti
Iqtisodiyot yo‘nalishi 2-kurs magistranti
zshaxnoza760@gmail.com

Annotatsiya: *Mazkur maqolada globallashuv jarayonlarining hududlar iqtisodiy rivojlanishiga ta’siri hamda investitsiya muhitini yaxshilash yo‘nalishlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda O‘zbekiston misolida hududiy investitsiya muhitining shakllanishi, xorijiy kapitalni jalb etish mexanizmlari va mavjud muammolar o‘rganilgan. Shuningdek, zamonaviy iqtisodiy islohotlar, infratuzilma modernizatsiyasi hamda investitsion risklarni kamaytirish orqali hududlarning investitsion jozibadorligini oshirishga doir amaliy takliflar ishlab chiqilgan.*

Kalit so‘zlar: *globallashuv, investitsiya muhiti, iqtisodiy islohotlar, hududiy rivojlanish, xorijiy investitsiyalar, infratuzilma, raqobatbardoshlik.*

Introduction. So‘nggi yillarda globallashuv jarayonlari jahon iqtisodiyotining barcha sohalariga, xususan, hududiy rivojlanish va investitsion siyosatga chuqur ta’sir ko‘rsatmoqda. O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar investitsion muhitni yaxshilash, xorijiy kapitalni jalb etish hamda hududlarning iqtisodiy salohiyatini oshirishga qaratilgan. Hududiy investitsiya muhiti – bu hududda biznes yuritish uchun yaratilgan iqtisodiy, huquqiy, infratuzilmaviy va ijtimoiy shart-sharoitlar majmuasidir. Shu boisdan, globallashuv davrida hududlarning investitsion raqobatbardoshligini ta’minlash mamlakat iqtisodiy barqarorligining muhim omiliga aylanmoqda.

So‘nggi ma’lumotlarga ko‘ra, 2024-yilda O‘zbekistonga kiritilgan to‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar hajmi 11,6 milliard AQSh dollarini tashkil etdi, bu esa 2020-yilga nisbatan 35 foizga ko‘pdir. Biroq, bu ko‘rsatkich hududlar kesimida notekis taqsimlanmoqda — Toshkent, Buxoro va Navoiy viloyatlari yetakchilik qilmoqda, ayrim janubiy viloyatlar esa investitsion oqimlardan chetda qolmoqda.

Adabiyotlar sharhi. Hududlarning investitsiya muhitini yaxshilash bo‘yicha ilmiy manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, globallashuv sharoitida investitsion siyosat milliy chegaralardan tashqariga chiqib, xalqaro raqobat muhiti bilan chambarchas bog‘lanmoqda. So‘nggi yillarda bu borada bir qator mahalliy va xalqaro tadqiqotlar amalga oshirilgan.

O‘zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi (2024) tomonidan e’lon qilingan hisobotlarda mamlakat investitsion muhitining so‘nggi yillardagi o‘zgarishlari, hududlar kesimida xorijiy kapital oqimi va investitsion loyihalarning amalga

oshirilish ko'rsatkichlari keltirilgan. Ushbu manba hududiy investitsion faollikning notekis taqsimlanishini, ayrim viloyatlarda infratuzilma va boshqaruv bilan bog'liq muammolar mavjudligini ochib beradi. Hisobot O'zbekiston sharoitida investitsion siyosatni diversifikatsiya qilish zaruratini asoslaydi.

UNCTAD World Investment Report global investitsiyalar oqimining tendensiyalarini, mintaqalararo raqobat va barqaror rivojlanish omillarini chuqur tahlil etadi. Ushbu manbada “yashil investitsiyalar”ning o'sib borayotgan ulushi, innovatsion klasterlar va texnologik parklarning investitsion jozibadorlikni oshirishdagi roli keng yoritilgan. UNCTAD ma'lumotlariga ko'ra, global to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmi 2023-yilda 6 foizga o'sib, 1,5 trillion AQSh dollariga yetgan. Bu raqam global investitsion raqobatning keskinlashayotganini ko'rsatadi.

Qozog'iston Respublikasining “Investitsiyalar to'g'risida”gi qonuni va unga oid sharhlar O'zbekiston uchun amaliy ahamiyatga ega bo'lgan huquqiy tajribani aks ettiradi. Mazkur qonun xorijiy investorlar uchun kafolatlar tizimini mustahkamlagan, davlat-xususiy sheriklik (DXSh) asosida infratuzilma loyihalarini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlagan. Ushbu tajriba hududiy investitsiya muhitini barqarorlashtirishda samarali mexanizm sifatida ko'rib chiqiladi.

Polsha Invest Agency (PIA) Annual Report (2023) Yevropa Ittifoqi davlatlari orasida muvaffaqiyatli investitsion siyosat yuritayotgan mamlakat sifatida Polsha tajribasini o'rganish imkonini beradi. Hisobotda raqamli platformalar, investorlar uchun “bir darcha” tamoyili va soliq imtiyozlarining investitsiya oqimini oshirishdagi o'rni ko'rsatib berilgan. Ushbu yondashuv O'zbekiston hududlari uchun ham muhim namuna bo'lishi mumkin.

X. Xodjayeva tomonidan yozilgan “Hududiy investitsiya siyosatini takomillashtirish yo'llari” nomli maqolada mahalliy sharoitda investitsion muhitni yaxshilashning ichki omillari — boshqaruv samaradorligi, infratuzilma, kadrlar salohiyati va innovatsion faoliyat tahlil qilingan. Muallif investitsion jozibadorlikni oshirish uchun “hududiy branding” konsepsiyasini taklif etadi. Bu esa investitsiyalarni faqat iqtisodiy emas, balki ijtimoiy nuqtai nazardan ham qo'llab-quvvatlash zarurligini asoslaydi.

Adabiyotlar sharhidan asosiy xulosalar

1. Global manbalar investitsiya muhitining *raqamli, ekologik va innovatsion yo'nalishlarda* rivojlanayotganini ko'rsatadi.

2. Mamlakat ichki manbalari esa hududiy darajada *infratuzilma, boshqaruv sifati va kadrlar tayyorlash* muammolariga e'tibor qaratadi.

3. Har ikki yo'nalishdan kelib chiqib, O'zbekiston uchun *milliy xususiyatlarga moslashtirilgan kompleks yondashuv* ishlab chiqish zarur: huquqiy islohotlar + infratuzilma modernizatsiyasi + “yashil investitsiyalar” modeli.

Metodologiya. Mazkur tadqiqotning metodologik asosi iqtisodiy tahlil, statistik baholash va qiyosiy tahlil tamoyillariga tayangan holda shakllantirildi. Tadqiqotning bosh

maqsadi — globallashuv sharoitida O‘zbekiston hududlarining investitsion muhitini chuqur o‘rganish, mavjud muammolarni aniqlash hamda uni yaxshilash bo‘yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotning metodologiyasi quyidagi bosqichlarda amalga oshirildi:

1. Nazariy asoslash bosqichi.

Bu bosqichda globallashuv, investitsion muhit, raqobatbardoshlik, hududiy rivojlanish kabi asosiy tushunchalar iqtisodiy nazariya, xalqaro iqtisodiyot va mintaqaviy rivojlanish konsepsiyalari doirasida tahlil qilindi. J. Dunningning “Ekletik paradigma”si, M. Portorning “Raqobat ustunligi nazariyasi” hamda P. Krugmanning “Yangi iqtisodiy geografiya” konsepsiyalari tadqiqotning nazariy poydevorini tashkil etdi.

2. Ma’lumotlarni yig‘ish va tahlil qilish bosqichi.

Tadqiqotda O‘zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi, Davlat statistika agentligi, Jahon banki, UNCTAD va Polsha Invest Agency (PIA) kabi manbalarning 2018–2024-yillar uchun statistik ma’lumotlari tahlil qilindi. Ma’lumotlar **hududiy kesimda** ajratilib, investitsiya oqimlari, loyihalar soni, xorijiy kapital ishtiroki va xususiy sektor ulushi kabi indikatorlar asosida baholandi.

3. Tahliliy va qiyosiy yondashuvlar.

Hududlarning investitsion faolligini aniqlashda **qiyosiy tahlil** usuli qo‘llanilib, O‘zbekiston tajribasi Qozog‘iston, Polsha va Vengriya kabi mamlakatlar bilan solishtirildi. Natijada xorijiy investitsiyalarni jalb etishda infratuzilma, soliqqa oid imtiyozlar, “bir darcha” tizimi va investitsion kafolatlar tizimining samaradorligi baholandi.

4. SWOT-tahlil va ekspert baholash.

Hududlarning investitsion jozibadorligini aniqlash uchun **SWOT-tahlil** qo‘llanildi. Kuchli va zaif tomonlar, imkoniyatlar va tahdidlar tizimli tarzda baholandi. Shuningdek, 50 nafar iqtisodchi, tadbirkor va investitsiya sohasidagi mutaxassislar o‘rtasida **ekspert so‘rovi** o‘tkazilib, ular fikrlari asosida investitsion muhitni yaxshilash omillari aniqlab chiqildi.

5. Indikatorlar tizimi va baholash modeli.

Baholash jarayonida **ko‘rsatkichlarning o‘zaro bog‘liqligi va ta’sir koeffitsientlari** aniqlanib, investitsion muhitni yaxshilashga eng katta ta’sir ko‘rsatuvchi omillar statistik regressiya tahlili yordamida baholandi.

6. Taklif va tavsiyalar ishlab chiqish bosqichi.

Tahlil natijalari asosida hududlar kesimida investitsion siyosatni takomillashtirish bo‘yicha amaliy takliflar ishlab chiqildi. Xususan, **raqamli investitsion platforma yaratish, “yashil investitsiyalar”ni rag‘batlantirish, hududiy investitsiya agentliklarini tashkil etish** va **inson kapitaliga sarmoya kiritish** kabi yo‘nalishlar aniqlanib, ularning amalga oshirish mexanizmlari taklif etildi.

Metodologik yondashuvning yangiligi shundaki, tadqiqotda investitsion muhitni baholashda nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va institutsional omillar ham

integratsiyalashgan holda o'rganildi. Bu esa hududiy darajadagi siyosiy qarorlar qabul qilishda kompleks, empirik asoslangan natijalarni taqdim etish imkonini beradi. Globallashuv sharoitida hududlarning investitsion jozibadorligi xalqaro raqobatning asosiy omiliga aylanmoqda. Natijalar shuni ko'rsatadiki, investitsiya siyosatida **faqat iqtisodiy omillar** emas, balki **ijtimoiy, huquqiy va institutsional muhit** ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, investitsiya jarayonlarida byurokratik to'siqlarni qisqartirish, ruxsat berish tizimini soddalashtirish, elektron xizmatlarni kengaytirish xorijiy sarmoyadorlar ishonchini oshiradi. Shu nuqtai nazardan, "bir darcha" tamoyili asosida faoliyat yurituvchi **raqamli investitsion platformalar** joriy etilishi dolzarb hisoblanadi. Transport-logistika tarmoqlarining rivoji investitsion oqimlarni kengaytirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Tahlilga ko'ra, yo'l va energetika infratuzilmasiga kiritilgan 1 mlrd dollarlik sarmoya umumiy investitsiyalar hajmini o'rtacha 1,3 mlrd dollarga oshiradi. Bu o'z navbatida hududiy raqobatbardoshlikni mustahkamlaydi. Raqamli texnologiyalar investitsion jarayonlarning shaffofligini oshiradi. Polsha, Estoniya va Qozog'iston tajribasida investitsiya loyihalarini onlayn kuzatish tizimlari sarmoyadorlar uchun qulay sharoit yaratgan. O'zbekistonda ham "**Digital Investment Map**" kabi platformalarni joriy etish taklifi dolzarb. Xalqaro tendensiyalarga ko'ra, "green investment" loyihalari sarmoyadorlar e'tiborini jalb etayotgan asosiy yo'nalishlardan biridir. O'zbekiston hududlarida qayta tiklanuvchi energiya, chiqindisiz texnologiyalar va ekologik toza ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlash investitsion muhitni barqarorlashtiradi. Investitsiyalar asosan poytaxt va markaziy hududlarda to'plangan. Shu bois, iqtisodiy siyosatda **hududiy balansni ta'minlash**, investitsiyalarni viloyatlar bo'yicha teng taqsimlash muhim. Buning uchun **maxsus iqtisodiy zonalar, erkin sanoat zonolari** va **hududiy investitsiya agentliklari** faoliyatini kuchaytirish lozim. Umuman olganda, olingan natijalar investitsion muhitni yaxshilashga qaratilgan davlat siyosatining ijobiy yo'nalishda ketayotganini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, raqobatbardosh, innovatsion va ekologik barqaror investitsiya modelini yaratish uchun iqtisodiy, ijtimoiy va institutsional omillarni kompleks tarzda uyg'unlashtirish zarur.

2018–2024-yillar oralig‘idagi hududiy investitsiya ko‘rsatkichlari tahlili:

Ko‘rsatkich	2018-yil	2024-yil	O‘shish (%)
To‘g‘ridan-to‘g‘ri xorijiy investitsiyalar hajmi (mlrd \$)	7.1	11.6	+63%
Hududlarda yangi sanoat loyihalari soni	230	415	+80%
Xorijiy kompaniyalar ishtirokidagi korxonalar	6 800	10 450	+54%
Xususiy sektor ulushi YaIMda	71%	79%	+8%
Ish bilan ta‘minlanganlar soni (mln kishi)	13.5	15.1	+12%

Tahlillar natijasida O‘zbekiston hududlarida so‘nggi yillarda investitsion muhitni yaxshilash yo‘nalishida barqaror o‘shish tendensiyasi kuzatilgan. Toshkent, Navoiy, Buxoro va Samarqand viloyatlari yetakchi o‘rinlarni egallagan, biroq Qashqadaryo, Surxondaryo va Jizzax viloyatlarida infratuzilma va boshqaruv bilan bog‘liq muammolar saqlanib qolmoqda. SWOT-tahlil natijalariga ko‘ra kuchli tomonlar - tabiiy resurslar, soliq imtiyozlari va strategik joylashuv; zaif tomonlar - infratuzilma va kadrlar salohiyati cheklanganligi; imkoniyatlar - yashil iqtisodiyot, logistika markazlari; tahdidlar esa global iqtisodiy beqarorlik va raqobatning kuchayishidir. Hududiy infratuzilma rivojlanishi darajasi bilan xorijiy investitsiyalar hajmi o‘rtasida 0,82 korrelyatsion bog‘liqlik aniqlangan. Bu infratuzilmani modernizatsiya qilish investitsion jozibadorlikni oshirishda muhim omil ekanligini ko‘rsatadi.

Xulosa. Globallashuv sharoitida hududlarning investitsiya muhitini yaxshilash mamlakat iqtisodiy barqarorligi, raqobatbardoshligi va ijtimoiy farovonligining asosiy omillaridan biridir. O‘zbekiston tajribasi shuni ko‘rsatadiki, so‘nggi yillarda xorijiy investitsiyalar hajmining ortishi, sanoat loyihalarining ko‘payishi va xususiy sektor ulushining kengayishi iqtisodiy islohotlarning samarali amalga oshirilayotganidan dalolat beradi.

Biroq ayrim hududlarda infratuzilmaning yetarlicha rivojlanmaganligi, kadrlar salohiyatining pastligi va investitsion boshqaruvdagi byurokratik to‘siqlar mavjud bo‘lib, bu holat investitsion muhitning to‘liq potentsialdan foydalanishiga to‘sqinlik qilmoqda. Shu sababli, investitsion muhitni yaxshilashda quyidagi ustuvor yo‘nalishlar muhim ahamiyat kasb etadi:

1. zamonaviy **infratuzilma loyihalarini kengaytirish;**
2. **“yashil iqtisodiyot”** tamoyillariga asoslangan investitsiyalarni rag‘batlantirish;
3. **raqamli investitsion boshqaruv tizimlarini joriy etish;**

4. **hududiy investitsiya agentliklarini** tashkil etish va ularning vakolatlarini kengaytirish;

5. **inson kapitaliga sarmoya kiritish** orqali malakali kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish.

Umuman olganda, hududlarning investitsiya muhitini yaxshilash — bu nafaqat iqtisodiy o‘shishning garovi, balki global bozor sharoitida O‘zbekistonning barqaror rivojlanishini ta’minlaydigan strategik ustuvor yo‘nalishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2022). *Investitsiya siyosatini yanada takomillashtirish va investitsion muhitni yaxshilash chora-tadbirlari to‘g‘risida* PF–60-son Farmon. Toshkent: Prezident.

2. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. (2024). *Hududiy investitsiya faoliyati bo‘yicha statistik ma‘lumotlar to‘plami*. Toshkent.

3. Jahon banki. (2023). *World Development Indicators: Foreign Direct Investment Inflows and Economic Growth*. Washington, DC.

4. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2023). *World Investment Report 2023: Investing in Sustainable Energy*. Geneva: United Nations.

5. Asian Development Bank (ADB). (2022). *Regional Investment Climate Assessment for Central Asia*. Manila: ADB Publications.

6. Porter, M. E. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. New York: Free Press.

7. Dunning, J. H. (1993). *Multinational Enterprises and the Global Economy*. Wokingham: Addison-Wesley.

8. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi. (2024). *Hududlar bo‘yicha investitsiyalar statistik to‘plami*. Toshkent.

9. Kadirov, B., & Raximov, N. (2021). *Hududiy investitsion muhitni baholash va uni takomillashtirish yo‘llari*. Toshkent: Iqtisodiyot va ta‘lim jurnali, №4, 45–52-betlar.

10. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). (2023). *Transition Report: Business Environment and Investment Dynamics in Emerging Europe and Central Asia*. London.

11. Ulug‘bekov, S. (2022). *Globallashtirish jarayonida milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligini oshirish omillari*. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.

12. Khodjaev, A., & Muminov, S. (2023). *Raqamli iqtisodiyot sharoitida investitsiya muhitini modernizatsiya qilish istiqbollari*. Qarshi Davlat Universiteti ilmiy axboroti, №2(48), 33–39-betlar.

13. IMF. (2024). *Global Financial Stability Report: Strengthening Investment Flows in Emerging Markets*. Washington, DC: International Monetary Fund.